

דמותו כאילו רואהו, יחשב שהוא בעולם ונראה לעין (יפה מראה ברכות שם). וראה עוד להלן בסמוך.

כָּל תַּלְמִיד חָכֵם שְׁאוּמְרִים דְּבַר הַלָּכָה מִפִּי בְּעוֹלָם הָזֶה שִׁפְתָּיו רוֹחֶשׁוֹת עִמּוֹ בְּקֶבֶר, ולכן הקפיד רבי יוחנן כשלא אמר רבי אליעזר דבר הלכה בשמו, כיון שרצה שיאמרו דברי הלכה משמו אף לאחר מיתתו, ואם בחייו לא יאמרו משמו, כל שכן שלא יאמרו משמו לאחר מותו (קרבן העדה). ויש שכתב, שאין צריך שיאמרו את דבר ההלכה משמו כדי שישפוטנו ידובבו בקבר, שהרי בשמים יודעים שדבר הלכה זה הוא שלו, אלא שחשש רבי יוחנן שאם רבי אליעזר לא יאמר זאת משמו, לא יקבלו זאת השומעים, וישתכח הדבר ולא יאמרו, ולא יהיו שפוטנו ידובבו בקבר (פנים מאירות א, בהקדמה). ועל פי זה מובן מדוע הרבה הלכות נאמרו במשנה בסתם מבלי להזכיר את שם אומרים, כיון ש'הלכה כסתם משנה' ובודאי יקבלו השומעים את הדברים. וגם הרמב"ם לא הזכיר מטעם זה בשם מי נאמרה כל הלכה (שם הגדולים [לחיד"א] מערכת ספרים ערך ספר הזכרונות).

ויש שכתב, שיתכן שיש להקפיד להזכיר את שם בעל השמועה, כי אם יש קטרוג עליו בשמים שלא יהיו שפוטנו ידובבו, על ידי שמזכיר את שמו מעורר עליו את מידת הרחמים ויגדל כח המליצים עליו לטובה ואז יהיו שפוטנו ידובבו, ועל כן גם התנאים והאמוראים הקפידו שיאמרו בשמם, כי מחמת רוב ענוותנותם חששו שיהיה עליהם קטרוג (שם הגדולים שם ערך זכרונות). ויש שכתב, שרק כשאומרים דבר בשמו שפוטנו ידובבו בקבר, שכן הוא חוק שחקק ה' בבריאה, שכשזכירים דבר הלכה בשמו של הנפטר, מתעורר החלק בנפש המתניחם לתורתו שנשאר בגוף בקבר, ומדובב את שפוטנו באותה הלכה (דברי נחמיה בהקדמת בן המחבר, ראה שם ראיתו, וראה להלן בסמוך).

שִׁפְתוֹתֶיהֶן מְרַחֲשׁוֹת עִמָּהֶן בְּקֶבֶר, ואין הפירוש כפשוטו ששפתי המת ינועו, אלא השפתיים הרוחשות הכוונה לכוח הדיבור בנפש, שבו לא שייכת מיתתה, ועל ידי התורה שהיא חיים, מעורר את החיות בכח הדיבור שבפיש בעל השמועה (חי' אגדות מהר"ל יבמות צו, ב). ויש שכתב, שהוא כפשוטו, כי הדיבור הוא כח הנשמה שפועל על ידי הגוף, וכשאומר דבר הלכה בשם אומרו, הכח הרוחני שנולד על ידי זה, מעורר את שני מולידיו שהם הנשמה בעולם הבא והשפתיים בעולם הזה (מהרש"א יבמות צו, ב).

אֵף עַל גֵּב דְּשִׁתִּי לִיָּה טַעְמָא בְּפּוּמָא, שכשם שהשונה קונדיטון או יין יישן, מלבד ההנאה בעצם שתיית היין יש לו הנאה נוספת מכך שנשאר הטעם המשובח בפיו, כך תלמיד חכם שמת ואומרים שמועה בשמו בעולם הזה, מלבד השכר שיש לו עבור מעשיו הטובים שהשיג בחייו, עולה על ידי זה בעוד ממלא זוכה לתענוג נוסף בגן עדן, ובכך כביכול חזר להיות אדם חי שיכול להוסיף מעשים טובים על מעשיו הראשונים (עין יעקב).

אוּמְרִין לוֹ דְּדוֹד דְּדוֹד אִמְתִּי יִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אִמְתִּי בֵּית ה' נִלְךְ וְכוּ', ובבבלי (מכות י, א) מובא מעשה זה ככמה שינויים, ראה מהרש"א וערוך לנר שם.

וְהָיָה דְּדוֹד אוֹמֵר אֵף עַל פִּי שִׁמְתָּוְנוּן לְהַכְעִסְנִי וְכוּ', ויש ללמוד מכאן, שלעולם יהא אדם מן הנעלבים ואינם עולבים, וירגיל עצמו שלא יקפיד כשאחרים מבזים אותו (מאירי). ועוד יש ללמוד מכאן, שראוי לכל אדם שישתוקק אל טובת הכלל, על אף שלו עצמו יגרם מזה צער והפסד, וכדוד שהיה שמח בבנין הבית על אף שהדבר היה תלוי במיתתו (עין יעקב ירושלמי ברכות ב, א).

אֵלָא שְׁנִקְרַע סֵפֶר תּוֹרָה - מאליו ולא בכוונה (תקלין חדתי), שמתוך כעסם היה כל אחד מהם מושך את ספר התורה אליו כדי להביא ראייה מתוכו לשיטתו, עד שנקרע (ערוך ערך חס; רבינו משולם). ואף שאין הקב"ה מביא תקלה לידי צדיקים [כמבואר בחולין ו, א], זה דוקא בדבר מאכל ולא בשאר איסורים (ר"ת בתוס' שבת יב, ב). ויש שכתב, שכלל זה נאמר בכל האיסורים, אך דוקא כשהצדיק שוגג ולא פשע, אבל כאן מותר שבאו לכלל כעס באו לכלל חטא (רמב"ן חולין ז, א).

וסיבבו מן השמים שיקרע ספר תורה על ידם, כדי לרמז להם שכשם שנקרעה על ידי מחלוקתם תורה שבכתב, כך גם נקרעה על ידי מחלוקתם תורה שבעל פה, שאין זה כשאר מחלוקת חכמים שאומרים בה 'אלו ואלו דברי אלקים חיים' [ראה עירובין יג, ב]. משום ש כאן נחלקו מה דעת רבן גמליאל והזקנים [ראה משנה שם י, א], ואם כן אחד מהם בודאי טעה, ודבר זה גרם מחמת הכעס, שהבא לכלל כעס בא לכלל טעות, וטעות חכמים בדברי תורה הרי היא כקריעה וביטול תורה שבעל פה (ערוך לנר יבמות צו, ב).

תְּמִיחִנִּי אִם לֹא הָיָה בֵּית הַכְּנֶסֶת זֶה בֵּית עֲבוּדָה זָרָה, ובבבלי (יבמות צו, ב) הוסיפה הגמ', שכן אכן אירע לבסוף. והטעם שנהפך לבית עבודה זרה, הוא משום ש'כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה' (תקלין חדתי), או משום שהכעס דוחק את השכינה שנמצאת בבית הכנסת [וכמו שאמרו בנדרים (כב, ב) 'כל הכועס אפילו שכינה אינה חשובה כנגדו'] (מהרש"א שם), או משום חילול השם שנגרם על ידם, שנקרע ספר תורה בכעסם (ר"ש סידיליאו), או מחמת המחלוקת, שפירוד בעולם התחתון גורם פירוד בעולמות העליונים, מידה כנגד מידה (חידים ז; עין יעקב). וכן מבואר במסכת דרך ארץ זוטא ט, ט, ע"פ נוסחת הגר"א).

אֵף אַתָּה אֵלֵיָּעֶזֶר יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ וְהָלַל יוֹדֵעִין שִׁתְּהוֹרָה שֶׁלָּךְ הָיָה. להלכה, אם ידוע שלמד לפני רב אחד בלבד, יכול להזכיר את דבריו בסתם בלי להזכיר את שמו, אך אם למד לפני שנים, צריך להזכיר מי הוא בעל השמועה, שהרי צריך לומר דבר בשם אומרו, ואם לא יאמר לא ידעו ממי קיבל שמועה זו (ש"ך י"ד רמב, מג, וט"ז שם טו, בשם הב"ח). ובזמן הזה, שאדם שאומר דבר סתם, סוברים העולם שהוא מפי עצמו, לכן גם כשידוע שלומד מרב אחד, אסור לומר בסתם וכל שכן משם עצמו דבר ששמע מאחרים, שהרי הוא מתעטף בטלית שאינה שלו (ש"ך שם).

וְרַבִּי יוֹחָנָן מֵאֵי כּוּלִי הָאֵי דְבָעֵי דִּימְרוּן שְׁמַעְתָּא מִשְׁמִיָּה, שאלו הקפדתו עליו היתה משום מה ששנינו (אבות ו, ו) 'כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם', מדוע רק רבי יוחנן הקפיד עליו, הרי גם אחרים יש להם להקפיד בכך, ובהכרח שרבי יוחנן הקפיד מחמת שהיה נהנה אם היה אומרו בשמו (מהרש"א יבמות צו, ב. אך ראה ר"ש סידיליאו, שאכן הקפיד עליו גם משום 'האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם').

אֲזַכֶּה שִׁיְהוּ דְּבָרֵי נְאֻמְרִין בְּבִתִּי כְּנִסְיוֹת וּבְבִתִּי מְדַרְשׁוֹת, ובירושלמי (ברכות ב, א) הגירסא היא: שיהו דברי נאמרין 'על שמי' וכו', וכן בבבלי (יבמות צו, א) הגירסא היא: שיאמרו דבר שמועה 'מפי' בעולם הזה. והביאור בזה, שאינו נחשב כחי וקיים בעולם הזה אלא כשמזכירים את שמו, על ידי שישנא שמו בעולם נחשב כחי לבני העולם, וכמו שאמרו להלן 'האומר שמועה בשם אומרה יראה בעל שמועה כאילו עומד כנגדו', שעל ידי שיזכור